

Magyar Helsinki Bizottság

A MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG JELENTÉSE A TÖKÖLI FIATALKORÚAK BÜNTETÉS- VÉGREHAJTÁSI INTÉZETÉBEN 2013. NOVEMBER 4–5-ÉN TETT LÁTOGATÁSRÓL

A Magyar Helsinki Bizottság hat megfigyelője 2013. november 4–5-én tett látogatást a tököli Fiatalok Büntetés-végrehajtási Intézetében. A látogatás során az intézet vezetése és munkatársai készségesen segítették a monitorozók munkáját. Az intézet munkatársai a látogatás kezdetekor a megfigyelők rendelkezésére bocsátották az előzetesen megküldött kérdésekre adott válaszokat tartalmazó dokumentumokat, a házirendet, és minden egyéb szükséges információt megadták. A megfigyelőknek lehetőségük volt megtekinteni az intézet összes fiatalok által használt körletét, részlegét.

A Magyar Helsinki Bizottság munkatársai látogatásukat az intézet megbízott igazgatójával és a bv. osztály vezetőjével való megbeszéléssel kezdték. Ezt követően a megfigyelők az intézet munkatársainak kíséretében bejárták a létesítményt, illetve véletlenszerűen kiválasztott zárkákban az ott tartózkodó fogvatartottakkal a személyi állomány ellenőrzése nélkül (tőlük látó- és hallótávolságon kívül) beszélgetést folytattak. A megfigyelők emellett a négy szemközti beszélgetésre előzetesen jelentkezett fogvatartottakat is meghallgatták, szintén a személyi állomány ellenőrzése nélkül. A látogatás végén a monitorozók megosztották tapasztalataikat az intézet vezetésével. A fertőző bőrbetegségek elterjedtségére és hiányosságokra való tekintettel sürgős intézkedést kértek a megbízott igazgatótól. A Helsinki Bizottság munkatársai három héttel később visszatérhettek a helyszínre, és tájékozódhattak a pozitív változásokról. Jelentésünk tervezetét a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (BVOP) és a tököli intézet vezetőinek is megküldtük, hogy kommentálják megállapításainkat.

Az intézetnek a jelentéshez fűzött megjegyzései **szürke háttérrel** szerepelnek, a BVOP-é **pedig sárgával**.

A jelentés elkészítését az Európai Unió „Alapvető jogok és polgárság” programja támogatta. Tartalmáért a kizárólagos felelősséget a Magyar Helsinki Bizottság viseli, az semmilyen vonatkozásban nem tekinthető úgy, mint amely az Európai Unió véleményét tükrözi.

1. Az intézet alapadatai

A Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetét 1963-ban létesítették a Pest megyei Tökölön. Korábban huszárlaktanya, 1956 után pedig internálótábor működött itt. Az igazgatósági épületet 1969-ben építették, és 1974-ig az intézet magjának számító négy szálláskörletet hoztak létre. A fiatalkorúak (fk.) fogvatartására manapság szolgáló B körletet 1986-ban adták át. Az elítéltek konyhájának rekonstrukciója 1999-ben történt meg. Az épületek fűtési rendszerét uniós támogatással idén újították fel, és a körletek energetikai korszerűsítése is most került sorra.

A területen a BVOP-nek három szervezetenként elkülönülő egysége is működik. A Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete mellett itt található a Büntetés-végrehajtás Központi Kórháza és az elítéltek munkáltatásával foglalkozó Duna Papír Termelő, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. is. A megfigyelés most a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetére terjedt ki, azon belül pedig a fiatalkorúak helyzetére. Mint látni fogjuk, az itt fogva tartottaknak jó kétharmada egyébként felnőtt elítél.

2. Létszámadatok, zsúfoltság

Az intézet teljes befogadó képessége: 807 fő. A fogvatartottak tényleges száma a látogatás első napján 880 fő jelenlevő volt. Ez 109%-os kihasználtságot jelent, amely jelentősen alatta marad az országos átlagnak. A fiatalkorúak esetében még jobb a helyzet, ott a kihasználtság 100% körül alakul, sőt általában alatta marad. (Éppen látogatásunk idején kezdődött meg a fogvatartottak visszaszállítása Szirmabesenyőre, ahonnan korábban azért kellett Tökölre átcsoportosítani őket, mert a borsodi intézetet felújították.)

Ez azonban nem jelenti azt, hogy némelyik zárkában ne jutna jóval kisebb mozgástér a fogvatartottra, mint amit a jogszabály előír. A különféle elkülönítési fokozatokhoz (6 rezsim) és speciális csoportokhoz képest ugyanis kevés a zárkák száma. Így ugyanakkora terület jutott például a „felkészítő” zárkában őrzött két rabra, mint a 101-es zárka nyolc „alap börtön” fokozatú elítéltségére.

A B épület befogadóképessége, ahol a fiatalkorúakat helyezik el: 217 fő. Körletenkénti megoszlása: B/10 körlet 98 fő, B/12 körlet: 129 fő, B/13 körlet: 123 fő, B/14 körlet: 93 fő, B/15 körlet: 115 fő, K körlet (HIV-fertőzötteknek): 24 fő, katonai fogda: 8 fő.

A B épületben fogva tartottak tényleges száma a látogatás napján 219 fő volt. B/10 körlet: 129 fő, B/12 körlet: 134 fő, B/13 körlet: 132 fő, B/14 körlet: 134 fő, B/15 körlet: 116 fő, K körlet (HIV-fertőzötteknek): 16 fő, katonai fogda: 0.

Mint a részadatok mutatják, a megnyugtatónak tetsző kihasználtságot mutató intézményi alapadat eltakarja a valós viszonyokat.

A zsúfoltság körletenként így alakult: B épület (fk.-sok): 101%; ezen belül B/10: 132%, B/12: 104%, B/13: 107%, B/14: 144%, B/15: 101%, K (HIV+-ok): 67%, katonai fogda: 0%.

A B/10 és B/13 körlet zárkaiban összességében is olyan mértékű tehát a zsúfoltság, hogy az az Emberi Jogok Európai Bíróságának állandó gyakorlata szerint kimeríti az embertelen, megalázó bánásmód fogalmát. (A strasbourgi bíróság a legkevesebb 4 négyzetméternyi szabad mozgásteret tartósan nem biztosító fogvatartást jogsértőnek tekinti.) Vagyis e fogvatartási körülmények Tökölön sértik az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkét. A Magyar Helsinki Bizottság ismételten hangsúlyozni kénytelen: a büntetés-végrehajtási intézetek túlzásfokára mihamarabb megoldást kell találni.

A zárkasintű zsúfoltság esetenként még nagyobb lehet, de a látogatás során megfigyelőink nem jártak a felnőtt zárkaiban. Az intézet adatai szerint összességében 77 zárkában, 763 fő esetében (a zárkák és a fogvatartottak többségénél) tudták biztosítani az előírt mozgásteret, míg 59 zárkában nem. Ez utóbbi jogsértő állapot látogatásunk idején az intézet szerint 117 személyt érintett. A legkisebb egy főre jutó szabad mozgástér a legzsúfoltabb zárkában 2,28 m²/fő volt.

A BVOP nem ért egyet velünk abban, miszerint az, hogy látogatásunk idején 59 zárkában, 117 személynek nem tudták biztosítani az előírt mozgásteret, jogsértő állapot volna. „A vonatkozó jogszabály közelmúltban történt módosítása alapján a mozgástér biztosítása a lehetőségek szerint

kötelező. Így az állapot csak akkor lenne jogsértő, ha az intézet 100% alatti kihasználtság mellett is a meghatározottnál kevesebb mozgásteret biztosítana.”

Való igaz, 2010 novemberében módosították a miniszteri rendeletet, mégpedig úgy, hogy az addig kötelező, nem túlzottan nagyvonalú 6 köbméternyi légtérről és a férfiaknál 3, nőknél, fiataloknál 3,5 négyzetméternyi mozgástérről szóló előírást a homályos „lehetőség szerint” megfogalmazással egészítették ki. Vagyis az intézetek kapacitása így szabadon, akár abszurd módon is tágítható lett. Legalábbis papíron. A képlet, a zsúfoltság törtjének nevezőjét tehát úgy változtathatják, ahogyan akarják. Nincsen már jogszabályi korlátja annak sem, mennyi vaságyat halmoznak fel, mennyi fogvatartottat passzíroznak össze egyetlen zárkában. Ez a jogszabályi változtatás is lehetővé tette, hogy az utóbbi három év alatt mindegy 20%-ponttal nőjön a zsúfoltság. Az ügyeskedés azonban nem győzi meg a strasbourgi bíróságot, és az utóbbi időben sorozatosan marasztalta el Magyarországot kínzásnak és megalázó bánásmódnak minősülő fogvatartási körülmények, így börtönzsúfoltság miatt. (Fontos megjegyezni, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága egyébként is 4 négyzetméterben határozta meg a még elfogadható mozgásteret.) A Magyar Helsinki Bizottság tehát kitart a zsúfoltság minősítése mellett, miszerint az jogsértő, hiszen sérti az Emberi Jogok Európai Egyezményét, amely a hazai belső jog része, és felette áll a módosított miniszteri rendeletnek.

A BVOP szerint azzal egészítette ki megállapításunkat, miszerint a probléma nem intézeti kompetencia, hogy „a fogvatartottak elhelyezési rendjét és rendszerét a parancsnok alakítja ki és tartja fenn, így egy bizonyos telítettségi szint alatt érdemi ráhatása kell legyen az egyes részegységek (objektumok, körletrészek, körletek, zárkák) zsúfoltságára.”

A körülmények javítása érdekében a következő beruházásokat és felújításokat tervezik: 1) gázkazán beszerzése a B/10 körlet kazánházába kb. 9,8 millió Ft értékben 2) B/10, TBC, K körlet tetőfelújítása kb. 4,4 millió Ft értékben 3) B/10 és B körleten zárkák átalakítása kb. 5,7 millió Ft értékben 4) festékek, festőeszközök beszerzése kb. 3,3 millió Ft értékben.

3. Fogvatartottak megoszlása kategóriák szerint

Végrehajtási fokozat szerint (fő)		
Végrehajtási fokozat	Nagykorú	Fiatalkorú
Fegyház	7	–
Börtön	602	107
Fogház	58	78
Összesen	667	185

Előzetes letartóztatottak száma (fő)	
Nagykorúak	38

Fiatalkorúak	50
Összesen	88 fő

Speciális csoportok szerint (fő)	
Drogprevenciós részleg	8
Gyógyító-nevelő csoport	9
Átmeneti csoport	0
Evsz-esek száma	4
Elzárást töltők	1

Tökölön 18 külföldit tartottak fogva, köztük 1 nőt. A nemi erkölcs ellen vétőknek nem alakítottak ki külön zárkát, és más különleges biztonságú zárka sincs.

4. Rendkívüli esetekre vonatkozó adatok

2012-ben egyetlen haláleset fordult elő a börtönben, egy nagykorú halt meg szívinfarktus következtében.

Tavaly 16 esetben indult büntetőeljárás az intézet alkalmazottjaival szemben bántalmazás gyanúja miatt, kilenc esetben már megszüntették az eljárást. Két esetben pedig hivatali visszaélés miatt nyomoztak, az egyikben megszűnt az eljárás. A többi folyamatban van.

Öt esetben alkalmaztak és jelentettek a parancsnoknak testi kényszert, míg egy esetben testi kényszert és bilincset. Az okok: az elítélt társa bántalmazásának megszakítása (három eset), intézkedéssel szembeni ellenszegülés megtörése (egy eset), valamint verekedés megszüntetése (egy eset). Könnyfakasztó sprayt, szolgálati kutyát, lőfegyvert egyetlen esetben sem vetettek be.

5. Befogadás

Befogadáskor a fogvatartottakat minden esetben írásban tájékoztatják jogaikról. A külföldi fogvatartottat anyanyelvén vagy más általa ismert nyelven a nyelvet ismerő állománytag bevonásával. Szükség esetén nyelvet ismerő fogvatartott is segédkezhet, de ha az sem akad, tolmácsot hívnak. Analfabétáknak tanúk bevonásával olvassák fel jogaikat, kötelezettségeiket.

6. Zárkák, kapcsolódó fizikai körülmények

Az intézet mindegyik zárkájában van elkülönített, külön szellőzésű WC. Mindegyik zárkában be van vezetve a vezetékes víz, igaz, a HIV-körletet, katonai fogdát és betegszobát kivéve csak hideg víz. Viszont a WC-k és csapok állapota sok helyen rossz volt. Látogatásunk nyomán a megbízott igazgató utasítására a mosdókagylókat és -csapokat felülvizsgálták, a szükségesnek ítélt helyen a csere is megtörtént.

Gondot jelentett az ágyneműk, törülközők, s különösen a ruházat tisztacseréje. Elvileg kéthetente került erre sor, de a fogvatartottak panaszkodtak az elmaradásokra. Ezért alakulhatott ki az a veszélyes gyakorlat, hogy szinte minden fiatalkorú maga mosta a ruháját. A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 149. § (3) bekezdése szerint „Az elítélt használatára kiadott ruházat rendszeres tisztítása és karbantartása az intézet feladata”, ennek ellenére mosták a fogvatartottak ezeket a ruhákat is saját maguk, az intézet parancsnokának elmondása szerint azért, mert a fogvatartottak maguk nem szeretnék, ha mindig más ruhát kapnának vissza a mosás után. Azonban az elítéltek általi mosás körülményei nem voltak biztosítva: nem volt meleg víz, nem volt mosógép (nem is szokott ilyen lenni máshol), és a fogvatartottak elmondása szerint nem volt elegendő mosószer sem, így például tusfürdőt használtak a

mosáshoz. Mindemellett zárként egy lavór volt biztosítva a mosáshoz, amit mindenki közösen használt. Mindennek vészes következményei lettek – az intézetben fertőző bőrbetegségek terjedt el. A rosszul kimosott ruhák, az ágyszivacsok és ágyneműk pedig szoros összefüggés mellett terjeszthették a betegségeket. (Erről bővebben lásd az egészségügyi helyzetről szóló részt.)

A megbízott igazgató megjegyzése tapasztalatainkhoz: „A fogvatartottak esetében az intézet – igazodva a mosodai kapacitásokhoz – kéthetente cserél ruházatot és ágyneműt a fogvatartottaknál. Kétségtelen tény, hogy abban az esetben, ha egy számukra tökéletesen megfelelő méretű, új ruházatot kapnak, azt nem szívesen adják le tisztacserekor, és ők maguk kérik, hogy azt had tartsák maguknál, vállalva hogy azt tisztán tartják. Ezt elősegítendő, az intézet mosógépet biztosított szintenként a fogvatartottak részére. Természetesen a tisztacserét az intézet továbbra is folyamatosan biztosítja. Annak érdekében, hogy csökkentsük azon esetek számát, amikor a fogvatartott nem kívánja leadni a ruházatot, intézkedtem új fogvatartotti formaruházat beszerzésére is.

Összesen egy zárka volt a vizsgálat során, ahol egy lavór volt biztosítva a fogvatartottak részére, ennek oka a rongálásokból, és a megrongált eszközök pótlásához szükséges időtartamból fakad, ami még a vizsgálat napján pótlásra került.”

Csak helyeselhető, hogy a házirend előírása szerint körleten belül a zárkaajtók a reggeli létszám ellenőrzéstől (7 órától) az esti létszámenőrzésig (19 óráig) nyitva maradnak. A gyakorlat azonban itt is eltér a humánus normától. A fogvatartottak egybehangzóan, egymástól függetlenül azt állították, hogy valójában csak 10 és 12, illetve 15 és 17 óra között van nyitva a zárkaajtó. Az igazgató elismerte, hogy ebéd idején valóban zárnak, hogy ne legyen probléma a fogvatartottak között, de más időszakokban nyitva kellene tartani az ajtókat. A Magyar Helsinki Bizottság arra kérte az intézet vezetőjét, ellenőrizze, a személyzet vajon ésszerű indok híján is zárva tartja-e a zárkaajtókat a házirendben garantált 12 órás időszakban.

A megbízott igazgató válasza: „A zárkák nyitva tartását jogszabály határozza meg. A bizottság vizsgálatát követően szűrőpróbaszerűen ellenőriztettem a szakterület vezetőivel ennek betartását, hiányosságot nem tapasztaltam, ugyanakkor az állomány irányába figyelemfelhívással éltem a jogszabályi rendelkezés maradéktalan betartása érdekében. Ezzel kapcsolatosan az intézet irányába panasz nem érkezett.”

A zárkán belüli vécék, illetve a fürdő is elég leromlott állapotban volt. A börtön tájékoztatása szerint a fürdőt 2014-ben fogják felújítani.

A zárkák állapotáról a megbízott igazgató a következőt jegyezte még meg: „A zárkák esetében minden évben tisztasági festés kerül végrehajtásra, azonban a fiatalok körleteken tapasztalt körülmények miatt soron kívüli tisztasági meszelést rendeltem el. Ennek gyakoriságát felülvizsgálom, látva azt, hogy az évenkénti egy meszelés a fiatalok fogvatartottak körletein nem elegendő. A nagykorú fogvatartottak higiénés igény szintje magasabb, ők jobban őrzik környezetük épségét, tisztaságát, s tartózkodnak a rongálások elkövetésétől, ezért az állagmegóvásban is együttműködőbbek.”

A fenti képek november eleji látogatásunk idején készültek.

A látogatást követően kifestettek és a vécéket felújították.

Szintén a látogatást követően a fogvatartottak közreműködésével felújították a zárkákat. Alább a látogatáskor, illetve az azt követően készült kép.

7. Szabadlevegőn tartózkodás, sportmozgás

Az intézet tájékoztatása szerint szabad levegőn tartózkodásra napi egy órában van lehetőség a körletek sétaudvarán, a B épület esetében a körlet előtti szabadterületen vagy a futballpályán. Ezt írja elő a házirend. A fogvatartottak azonban arra panaszkodtak, hogy sokszor napokig nem jutnak le vagy a séta rövidebb ideig tart az előírtnál. Egyikük például azt mondta, hogy az előző 11 nap során mindössze kétszer volt lehetősége sétálni, egy másik zárka ottjártunk előtt egy hétig nem jutott le az udvarra.

A problémát felvetettük a megbízott igazgatónak, aki tájékoztatta a megfigyelőket, hogy a szabadlevegőn tartózkodással kapcsolatos kételyek miatt decembertől egy felügyelő feladatává tette „minden nap a B épületben elhelyezett fogvatartottak szabadlevegőn tartózkodásának végrehajtását, így a jövőben kétség nem merülhet fel a tekintetben, hogy az megvalósul, vagy sem. A szűrőpróbaszerűen visszaellenőrzött napokon a végrehajtás megtörtént a jelenlegi formában is.” Ezt az utólagos látogatás során

a fogvatartottak is megerősítették, vagyis elmondásuk szerint már a státusz életbe léptetése előtt megszűnt a probléma.

Mondani sem kell, mennyire fontos fiatalok esetében a szabad mozgás és a testgyakorlás. Érdeklődtünk arról is, mi a rendje a konditerem használatának. Az intézettől azt a tájékoztatást

kaptuk, hogy mindenki lejut, aki jelentkezik és rendelkezik üzemorvosi engedéllyel. Ottjártunkkor azonban egyáltalán nem volt lehetőség kondizni, mert a terem hónapokkal azelőtt beázott és renoválásra szorult. Azt hallottuk még az intézettől, hogy minden szintnek van egy-egy pingpongasztala, csak hogy az elítéltek szerint nagyon régen nem játszhattak már rajtuk. Látogatásunk két napja alatt valóban nem találkoztunk

asztaliteniszezőkkal. Láttunk viszont focizókat a tornateremben.

A megbízott igazgató reakciója: „Az intézetben a bv. ügyész rendszeresen vizsgálja és ellenőrzi a szabadlevegőn tartózkodás végrehajtását, problémát eddig nem tárt fel, panaszt nem jelzett. Az intézet a bizottság vizsgálatától függetlenül felülvizsgálta a szolgálatellátás rendjét, és a fiatalok körleteket érintő leterheltség miatt átszervezte a szabadlevegőn tartózkodás végrehajtásának rendjét, ennek oka azonban a körletfelügyelői leterheltség csökkentése volt, bár kétségtelen tény, hogy ez az új rendszer a jövőben egyértelműen kizárhat minden kétséget a megvalósulásra vonatkozóan.” Bárhogy is, szervezetünk meglepedéssel nyugtázza, hogy valamiképpen mégiscsak hozzájárulhatott egy tőlünk független felülvizsgálathoz, amely a fogvatartás körülményein javított.

8. Tisztálkodás

Dolgozók, fiatalok, a HIV-fertőzöttek K körlete naponta zuhanyozhat, nem dolgozók hetente 2 alkalommal, személyenként 3–5 perc áll rendelkezésre. Hőségriadó esetén minden fogvatartott zuhanyozhat minden nap – tudtuk meg az intézettől. A fogvatartottak itt is elmaradásokról számoltak be, vagy azt nehezményezték, hogy a zuhanyzás túl rövid. De arról is szót ejtettek, hogy a később fürdőknek elfogy a meleg víz és kevés a működő zuhany.

A megbízott igazgató megjegyzése: „A fürdés időtartama elegendő a tisztálkodáshoz, mivel az intézet az adóízetők pénzéből működik, az ésszerű spórolást elengedhetlennel tartjuk, így az 5 perc zuhanyzási időn nem áll módunkban emelni. Visszaellenőrizve a víz hőfokokat nem tapasztaltunk jelentős eltérést, vagy kiugróan alacsony hőmérsékleti adatokat.”

9. Egészségügyi helyzet: túrhetetlen állapotok

A megbízott főápolónő segítségével betekintést kaptunk az egészségügyi osztály szervezetébe, működésébe. Az egészségügyi részleg vezetését megbízott osztályvezetőként diplomás ápoló látja el, aki látogatásunk idején betegállományban volt, ezért vele nem tudtunk beszélni. Intézetvezető főorvosuk nincs, évek óta a megbízott főápoló látja el a vezetői feladatokat, az adminisztráció vezetését, a beosztottak felügyeletét és az egyéb intézetvezetői feladatokat.

A közel 900 fogvatartott ellátását egy 8 órás beosztású szakápoló és 12 órában dolgozó, egymást váltó szakképzett ápolók végzik. A fogvatartottak számához képest az egészségügyi dolgozók száma kevés, de az éveken át betöltetlen állásokat megszüntették, így nincs lehetőségük újabb szakdolgozók vagy akár segédápolók felvételére, nincs üres állásuk. Legjobban egy egészségügyben jártos adminisztrátorra lenne szükségük, de hiába kérik évek óta, nem kapnak rá státuszt. Tapasztalataink szerint ilyen személy valóban elkélne.

Az intézmény B épületében működő egészségügyi blokkban két orvosi rendelő, valamint fogorvosi rendelő működik. Egy állandó közalkalmazott orvosuk van, aki napi nyolc órás munkabeosztásban dolgozik egy ápolónő szakszerű segítségével. Másik orvosuk jelenleg gyesen van, őt egy háziorvos helyettesíti heti 2x4 órában, részállásban. Állandó fogorvosuk is van, ő csütörtök kivételével minden hétköznap rendel öt órán át.

A fekvőbetegek ellátása a kórházban történik, de utókezelést igénylő betegek számára egy ötágyas betegszoba, valamint a fertőző betegek számára egy elkülönítő kórterem is rendelkezésre áll. Látogatásunk idején mindkettő üres volt, pedig lett volna kiket elkülöníteni, ahogy ez később majd kiderül.

Az ellátás rendje a következő: a hétfői kórszállításban érkező fogvatartottak ápolói befogadása hétfőn történik meg, ekkor kerülnek be a körletre, majd kedd reggel orvosi befogadás, fogászati szűrővizsgálat, sz. e. tüdőszűrés, valamint munkaköri alkalmassági vizsgálat következik. 2002 óta nem

kötelező a fogvatartottak hepatitis- és HIV-szűrése, ezzel együtt befogadáskor mindenkinek felajánlják, de aki nem fogadja el, azt nem kötelezik ezekre a vizsgálatokra.

A panaszosok számára naponta van orvosi rendelés, melyre a fogvatartottak előző nap jelentkehetnek az ápolóknál, amikor azok kiosztják az orvos által előírt gyógyszereket. A más bv. intézetekhez képest itt jóval kevesebben, valójában csak elvétve panaszkodtak a gyógyszerosztás rendjére. Váratlanul fellépő panasz esetén soron kívül is lehet jelentkezni orvosi vizsgálatra a körlet felügyelőjénél.

Szakorvosi vizsgálatok általában a kórházban történnek, de a Magyar Helsinki Bizottság által feltárt problémahalmaz szempontjából fontos bőrgyógyász például a B épületben rendel hetente egyszer.

A tököli intézet a börtönkórház szomszédságában működik, ezért az egészségügyi ellátást tekintve elvileg könnyebb helyzetben kellene lennie, mint az ország többi bv.-intézetének. Ehhez képest látogatásunk orvosi szempontból és a higiénés viszonyok tekintetében túrhetetlen állapotokat tárt fel, melyek megváltoztatása, a problémák megoldása a lehető legsürgősebb, halaszthatatlan feladatnak mutatkozott.

A legsúlyosabb probléma, amivel találkoztunk az fk.-épületben őrzött fogvatartottak közt, a gennyesedéssel (pyoderma) járó és maradandó nyomot hagyó (foltok, dudorok) bőrbetegség vagy bőrbetegségek (rüh, ótvar stb.) elterjedtsége volt. Börtönmegfigyelőként arra jutottunk: azt, hogy pontosan miféle megbetegedésekről lehet szó, és a fogvatartottaknak mekkora hányadát érinti, alapos, mindenkire kiterjedő, azonnali orvosi és járvány-egészségügyi vizsgálatnak kellene tisztázni. Ehhez képest a szükséges kezelésekre látogatásunk előtt csak részben került sor. Értékelésünk szerint különösen nagy veszélyt jelentett, hogy a betegeknek semmiféle elkülönítése nem történt meg, az ágyszivacsok, pokrócok, ruhák fertőtlenítése elmaradt, így a fertőzés továbbterjedt vagy a már korábban tünetileg gyógyultak újrafertőződtek.

Úgy láttuk, járványtani értelemben attribúciós kockázatot jelentett az is, hogy a fogvatartottak a feltárt komisz körülmények között is maguk mosták ruháikat, noha közülük sokaknak nem volt mosószerük. Az előírások valóban lehetőséget adnak arra, hogy az elítélt maga mossa ruháját, itt, Tökölön – úgy tapasztaltuk – gyakorlatilag mindenki így tett. Ezzel nem is lett volna probléma, ha meleg vizet és mosószert kellő mértékben meg rendszerességgel biztosítottak volna nekik, illetve a bőrbetegség nem terjedt volna el az épületben.

Hogy hogyan és miért alakult ki ez a vészes helyzet, ez a megbízott igazgató így látja: „A fogvatartottak bőrén lévő foltos elszíneződések korábbi, de már gyógyult elváltozásokra utalnak, ugyanakkor utólag nem állapítható meg, hogy ezek bőrfertőzés vagy egyéb megbetegedés maradványai-e, továbbá hogy ezek mikor és hol keletkeztek. A fiatalok fogvatartottak esetében külsérelmi nyom ellenőrzéseknél a *suicid* szándéokra utaló elváltozások, sérülések keresése a fő szempont. Amennyiben friss sérülés, azonnali ellátásra okot adó elváltozás nem található, a régi, gyógyult elváltozások dokumentálása ezeken a szemléken nem indokolt. Az egészségügyi dokumentációba a fogvatartott által elmondott panaszok, problémák kerülnek rögzítésre, ezért ha rendelésre megjelenéskor bőrbetegséggel összefüggő panaszt nem jelez, akkor az természetesen nem kerül dokumentálásra.

Azon fogvatartottak esetében, akik nem kívánják betartani a higiéniai szabályokat, nem támogatják a közösségért végzett megelőző jellegű egészségügyi tevékenységet, a következő időszakra célul tűztem ki az intézet elé az egészségtudatosabb életmódra nevelést a fiatalok fogvatartottak esetében. Meggyőződésem, hogy mindez növelni fogja annak az esélyét, hogy a fogvatartottak rongálás nélkül megbecsülik a tiszta körülményeket, és betartják a tisztálkodással és a környezetük tisztántartásával összefüggő írott és íratlan szabályokat.”

Üdvözljük a változásokat. Mindezek ellenére a Helsinki Bizottságnál úgy látjuk, nem csak a fiatalok vagy fiatal felnőtt elítélteket terheli felelősség a fertőzés elharapózása miatt, és az is rögzíthető, hogy életszerűtlen, hogy egy bőrbetegséggel kezelt fogvatartott nem jelezte volna az orvosnak, hogy bőrbetegsége van.

Íme, négy személyes eset:

B. A.

A fogvatartott arról számolt be, hogy hiába panaszolta az egész testét viszkető apró kiütéseket, hiába kérte, hogy különítsék el, tegyék betegszobára, csak annyi történt, hogy az ápoló hozott neki kenőcsöt, ami viszont nem használt. Öt hónapig tartott a betegsége, ez alatt többször járt orvosnál, az egész zárkája pedig beteg lett, mégsem történt semmi. Korábban Egerben volt már rühes, az másmilyen volt, elkülönítették, kezelték, abból 3 nap alatt kigyógyult.

Fizikális vizsgálata során testszerte, de legkifejezettebben a lábán elszórta kisebb-nagyobb ovális vagy csíkszerű barnás foltok voltak észlelhetők.

Dokumentációját átnézve a következő megdöbbentő és szinte hihetetlen eredményre jutottunk: a) Egészségügyi törzslapja csak Egerből volt, míg Tökölről egyáltalán nem. b) A számítógépes nyilvántartás szerint 2013. márc. 26-iki befogadása óta számtalan alkalommal látta orvos, de a bőrkütiésekkel kapcsolatos panaszának semmi nyoma nem volt; még az ambuláns naplókban sem. c) Tökölön az a rend, hogy akinek volt *suicid* előzménye, azt nyilvántartásba veszik, és havonta egyszer az ápoló átnézi, nincs-e újabb önkárosításra utaló nyom a testén. Ő is szerepelt ebben a nyilvántartásban, ennek megfelelően rendszeresen rögzítve van a számítógépben a havi átvizsgálás, amiben azonban nem volt nyoma a bőrbetegségének, miközben a testét elborító foltos elszíneződések önmagukért beszéltek.

T. Z.

„Lábamon kijött ez az ótvar, kenem jóddal, Betadinnal, kaptam rá kenőcsöt, kijött mellette még egy. Nem akarom, hogy úgy járjak, mint mások, akiknek elmúlt, de ottmaradtak a csúnya hegek.”

Állítása szerint volt orvosnál, legutóbb látogatásunk előtt két nappal, meg is mutatták neki, hogyan kezelje, sűrű vajszerű kenőcsöt kapott rá az ápolótól. A 10 fős zárkájában még egy társának volt hozzá hasonló panasz.

Jobb lábszárán oldalt az alsó és középső harmad határán mély, kb. 1 cm átmérőjű gennyes váladékkal fedett fekély volt látható, melytől kb. 15 cm-rel feljebb egy kb. 3 mm-es, vörös udvarral körülvett, heges felszínű kelés volt észlelhető, s közvetlenül mellette még további két hasonló elváltozás látszott. Orvosi dokumentációjában sokféle más természetű panasz és probléma szerepelt, de bőrtüneteknek az ő esetében sem volt nyoma.

Az intézet reakciója: „T. Z. fogvatartott esetében azonnali sebészeti szakvizsgálat történt, nevezett 4 nap elteltével gyógyultnak nyilvánította a Bv. Központi Kórház sebész szakorvosa.

P. N.

Látogatásunk előtt kb. 6 héttel a kezén kiütések jelentek meg, melyek elterjedtek a karján, lábán, egész testén. Fájt, viszketett, de nem vakarta, hogy ne terjedjen tovább. Rendszeresen fürdik, de minden hiába, a bőrbetegség egyre terjed. 1 hónapja, amikor még csak a kezén volt, járt orvosnál, kapott rá kenőcsöt és ecsetelő pálcát, de nem segített. Utána azonban nem jelentkezett vizsgálatra. Naponta mosta ruháit (lavórban, samponnal, hideg vízben), de semmi eredmény.

Mindkét kéz- és lábfejen, ujjai tövében, lábszárán elszórta különböző méretű, formájú és korú gyulladt udvarral körülvett kiütések láthatók, helyenként a bőr alatti kötőszövet érintettségére utaló lilás elszíneződéssel.

Dokumentációját átnézve sérülésekről, traumatológiai ellátásról találtunk bejegyzést, de a bőrbetegségéről semmit.

Az intézet reakciója: „P.N. fogvatartott esetében a bőrgyógyász szakorvos *irritatív dermatitist* állapított meg, amely nem fertőző bőrbetegség.”

V. M.

2013. okt. 10-én előbb bal lábfejen, majd kezén viszkető piros pöttyök jelentek meg, s ahogy vakarta, hólyagok, sebek keletkeztek, melyek elfertőződtek, begennyedtek, egyre csúnyábbak lettek, egyre újabbak jöttek ki. Okt. 16-án Gyulára szállították, ott kapott először orvosi ellátást, de aztán okt. 21-én a szállításban újra kisebesedett, egyre terjed. Sőt, állítása szerint látogatásunk idején már az egész

zárka vakaródzott, rühesek lettek, felismerni vélte a kezükön. Őt betegszobára tették pyoderma diagnózissal, kapott rá ecsetelőt, kenőcsöt, antibiotikumot (dok.: Merbrominos ecsetelés, Doxyprotect caps. 10 napig), az elkülönítőben rendbejött. Sajnos, okt. 25-én visszakerült a zárkába, ahol a többiek mind vakaróztak, és úgy gondolja, visszafertőződött: elkapta tőlük. Előzetesen van 1 év 2 hónapja, otthonról csomagban küldik be neki a szappant, de hiába: az egész zárkának egyetlenegy lavórra van, abban fürdenek, abban mosnak. Szabályszerűen csak hétvégén moshatnak, mert nem szabad, illetve nem is lehet, nincs is hova teregetni.

Mi is úgy találtuk, hogy az ágyszivacsok, pokrócok rendszeres mosása, cseréje, fertőtlenítése megoldhatatlan feladatot jelent a bv. számára. Korábban a polskairtást sikerült tökéletesen megoldaniuk, az a probléma megszűnt, ám a rüh, az ótvar, a gennyes bőrelváltozások járványszerű terjedését nem voltak képesek megakadályozni. Úgy láttuk, a börtönvezetésnek nincs tudomása a vészes állapotokról.

Tapasztalatinkat még a helyszínen megosztottuk az intézet vezetőjével, aki haladéktalan intézkedést ígért. Erre sor is került.

A megbízott igazgató megjegyzése: „A vizsgálat során 6 fogvatartottat vizsgált meg a bizottság orvos tagja az intézet rendelőjében, amiből az egész intézetre vonatkozóan következtetéseket vont le a bizottság. A helyzet megnyugtató tisztázása érdekében soron kívüli bőrgyógyász szakorvos által végrehajtott vizsgálatot rendeltem el. A szakorvos megállapította, hogy összesen 15 pyodermával fertőzött fogvatartott van az intézetben, így ez semmiképp sem tekinthető járványközeli helyzetnek. A bőrgyógyász szakvéleménye szerint a pyodermát okozó kórokozó (*Staphylococcus*) természetéből adódóan felszerelési tárgyakkal nem fertőz, csak kontakt úton, azaz érintkezés útján, és sérült bőrfelület minden esetben a táptalaj. A fogvatartottak a szükséges kezelést megkapták, négy esetben a hatékonyabb gyógykezelés érdekében elkülönítésre is intézkedés történt. Az intézet, növelve a bőrbetegségekkel kapcsolatos harc eredményességét, új szivacsok és fektetési anyagok beszerzésére intézkedett.

Ótvar és rühfertőzést a bőrgyógyász szakorvos nem állapított meg.

A szivacsmatracok, pokrócok mosása központilag történik, fertőző megbetegedések diagnosztizálása esetén soron kívül kerülnek fertőtlenítő mosásra.”

Az összes fiatalkorúra kiterjedő belső bőrgyógyászati vizsgálat igazolta aggodalmainkat, mert a fk.-részlegesen fogva tartottaknak mintegy 8%-nál állapított meg bőrbetegséget. A 17 diagnosztizált betegnél (a korábbi tájékoztatásnál ezt a számot kaptuk) a bőrgyógyász 13-nál rendelt el kezelést, 4-nél pedig fenntartotta a korábban elrendelt kezelést. A több emberre kiterjedő *Staphylococcus*-fertőzés már azért nem bagatellizálható el egy zárt intézetben, mert elhanyagolása súlyos betegségeknek (például tüdőgyulladásnak, csont-, szívbelhártya- és szívbillentyű-fertőzésnek) ágyazhat meg, és más betegségekkel kombinálva nagy veszélyt jelent a fogvatartottak egészségére.

A megbízott igazgató egyéb lépéseket is tett a problémás állapotok felszámolására és a fertőző bőrbetegségek megelőzésére, amiről 2013. november 28-án személyesen is meggyőződhattünk:

- Azoknak a fogvatartottaknak, akik maguk szeretnék mosni a ruhájukat, szintenként egy mosógépet állítanak be. Erre előzetes fogvatartotti igényfelmérés alapján kerül sor.
- A fertőző betegek elkülönítése és a tisztacsere nagyobb biztonsággal történő biztosítása érdekében az alábbi ruházatot rendelték meg: 50 db pizsama alsó és felső, 50 db hálóing, 200 db takaróhuzat, 200db fejpárna huzat, 50 db pokróc, 50 db szivacsmatrac, 140 db fk. ing, 140 db fk. nadrág, 520db molinó felső, 150db ágybetét.
- Változatosabb és nagyobb mennyiségű tisztítószert szereztek be.
- Az intézet 180 db lavórt osztott szét a fiatalkorú körleteken.
- A fiatalkorú körletek zárkáinak és WC-helyiségeinek meszelése megtörtént. A mosdókagylók/csapok cseréje a szükséges helyen megtörtént.

A BVOP a következőképpen reagált: „Az egészségügyi osztály létszáma az ellenőrzés időpontjában 15 fő, közülük 2 fő orvos, 13 fő ápoló, illetve asszisztens volt, valamennyien szakképzettek. Az osztály irányítását orvos hiányában diplomás ápoló látja el, legjobb tudása szerint. Az alapellátás szintű orvosi ellátás biztosított naponta minimum 5 órában, szakorvosi ellátás szintén megoldott. A jelenlegi orvos-/egészségügyi szakdolgozói hiány közismert hazánkban, nemcsak a büntetés-végrehajtás területén. A

tököli intézet egészségügyi szolgáltatás gyakorlására működési engedéllyel rendelkezik, az egészségügyi hatóság a működéssel kapcsolatban kifogást nem emelt. A Bizottság kifogásolta, hogy a fogvatartottak között gennyesedéssel járó bőrbetegeket, rühöket, ótvárosokat talált, valamint nehezményezte a betegek elkülönítésének, illetve a használati, berendezési tárgyak, a ruházat, illetve az ágynemű megfelelő fertőtlenítési gyakorlatának hiányát. Az intézet részéről a fogvatartottak soron kívüli vizsgálata, felvilágosítása a megelőzésről megtörtént, a szükséges higiéniai intézkedések következtében a betegség intézeti szintű járványos elterjedése nem fordul elő.”

10. Oktatás, művelődés

A köznevelési törvény hatályba lépésének következtében az intézetben működő iskolában majd' felére csökkentek az oktatott tanórák, az állam ugyanis nem finanszírozza a felzárkóztatást. Félő, ennek és annak, hogy a tankötelezettség 18 évről 16-ra szállították le, rövid- és hossz távon is negatív következményei lehetnek. A fiataloké a bv intézeteiben kulcsfontosságú a minél színesebb és hasznosabb oktatási kínálat megteremtése. Az „üres órák” értelmes kitöltése megkönnyíti a fiatalok börtönéletét, egyben segíti integrációjukat/reintegrációjukat. A jó iskola magának a bv-nek is segítség, mert az értelmes iskolai elfoglaltság számos terhet levesz az intézet válláról. A börtönidő strukturálása, benne a minél kiterjedtebb, iskolarendszerű oktatás kiemelt jelentőségű a fiatalokéknál, mivel dolgozni csak az idősebbek dolgozhatnak, a kínáló sportolási lehetőségek pedig tapasztalataink szerint elégtelenek.

Helyes, hogy a könyvtárban megtalálhatók a releváns jogszabályok frissített, nyomtatott példányai. Javasoltuk, hogy a legfontosabb gyermekvédelmi jogszabályokat, egyezményeket is helyezték ki, ami meg is történt.

A BVOP tájékoztatása szerint a nemzeti köznevelésről szóló törvény megszüntette a korábban az intézetben is működő felzárkóztató szakiskolai oktatást, ilyenfajta már nem szervezhető. „Azon fogvatartotti populáció, akik a korábbi felzárkóztató szakiskolai létszámát adták, még nem rendelkeznek általános iskolai végzettséggel, egy-két kivételtől eltekintve már a 16., illetve 17. életévüket betöltött fiatalok, így számukra felnőttoktatás keretében tudnak oktatást szervezni. A nemzeti alaptanterv alapján az esti munkarend szerint szervezett felnőttoktatás keretében az éves óraszámok az alábbiak szerint alakulnak:

Évfolyam	5.	6.	7.	8.
Éves óraszám	540	414	450	450

A tanulóknak a kötelező tanórákon túl matematika, illetve magyar nyelv és irodalom tantárgyakból felzárkóztató foglalkozásokat, korrepetálást biztosítanak. Az általános iskolai végzettséggel rendelkező, valamint az azt megszerző elítéltek számára lehetőséget biztosítanak szakmai képzésekbe való bekapcsolódásra is. Összességében megállapítható, hogy az intézetben minden jelentkező elítéltnak tudják biztosítani a tanulás/továbbtanulás lehetőségét.”

11. Kapcsolattartás

A tököli intézetben a fiatalok számára a rezsimszabályoknak megfelelően min. 10 perc telefonálás jár hetente, míg az enyhébb rezsimben 10 perc naponta. Nagykorúak esetében minden nap a telefonálási rend szerint 10 perc. Nem értjük, miért a megkülönböztetés, mi magyarázza, hogy a fiatalok többsége fő szabály szerint töredékét telefonálhatja annak, mint egy bármilyen rezsimben fogva tartott nagykorú. Miért lenne szüksége kevesebb kapcsolattartási időre egy családjától elválasztott fiatalnak, mint egy felnőttnek? A szirmabesenyői intézetben korábban hasonló indokolatlan különbségtétellel találkoztunk, jelzésünk nyomán a parancsnok változtatott a telefonálási rendben, és a fiatalok lehetőségeit egy szintre hozta a felnőttekével.

Jó, támogatandó kezdeményezésnek tartjuk, hogy az intézet évi több alkalommal is csoportos kimaradást, kirándulást szervez, amelyen az elítéltek civil ruhában vehetnek részt. A reintegrációt megkönnyítené, ha egyébként is minél több lehetőséget biztosítanának a külső kapcsolatok megővésére és fejlesztésére. Ehhez képest a tavalyi összesen 28 rövidtávú eltávozás kevésnek látszik. Rendszerszintű problémának tűnik, hogy a sok esetben szegény és az intézettől távol élő családok akár fél éveig nem találkoznak az elítélt fiatalokkal. Többen számoltak be erről Tökölön is, az országsszerte meglévő börtönzsúfoltság szinte lehetetlenné teszi, hogy elfogadható időn belül beszélőhöz jussanak körszállítás révén.

Néhány példa:

L D: 6 hónapja nem kapott beszélőt. Tiszaszentmártoni (Szabolcs-Szatmár-Bereg m.), szeretné, ha Nyíregyházára kerülne szállításban.

K K: Szolnokra kért többször is beszélőt, de az intézet zsúfoltsága miatt nem kapott. Kecskemét is jó lenne neki.

V M: 8 hónapja nem volt beszélője. Szeretne.

I S: Somogy megyei, szeretne átszállító beszélőt, de 4 hónapja nem kapott.

V I: borsodi illetőségű. Szirmabesenyőről hozták át 8-9 hónapja. Azóta nem volt beszélője. Szeretne szirmabesenyői szállításba kerülni, hogy találkozhatson rokonaival, de nem szeretné, ha véglegesen áthelyeznék oda.

H R: a szirmabesenyői bv.-ből hozták át, azóta (8 hónapja) nem volt beszélője. Áthelyezését kérte a B.-A.-Z. Megyei Bv.-be.

A 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 89. § (8)–(10) lehetőséget ad arra, hogy az elítéltet a lakhelyéhez közel lévő intézetbe szállítsák át beszélőre. Egy ideje létezik az a helyes bv.-gyakorlat, hogy erre háromhavonta kerül sor.

A családi élethez való jog a szabadságvesztés alatt sem szünetel. Ezt az Alaptörvény is garantálja, hiszen az L) cikk (1) úgy szól, „Magyarország védi [...] a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját”. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikke pedig kimondja: „Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.” Így a családi élethez való jog súlyos sérelmét látjuk abban, hogy a fiatal legalább negyedévente fél órára nem találkozhat az édesanyjával.

12. Ügyészi felügyelet

Bár a mb. igazgatótól úgy értesültünk, hogy az intézet ügyészi felügyelete rendszeres és szoros, tapasztalataink másról tanúskodnak. Nem világos például, a rendszeres heti látogatások során miért nem tűntek fel az ügyészeknek az elhanyagolt bőrbetegek vagy legalább a rossz higiénés körülmények.

Emellett nem találtuk a magyarázatát annak sem, hogy bár két fogvatartott is határozottan állította, többször kért kérelmi lapon ügyészi meghallgatást, de a kérelmeknek nem volt nyoma sem a nevelési, sem az igazgatási anyagokban, ahogyan az elektronikus nyilvántartásban sem. A két elítéltet az ügyész így nem hallgatta meg.

Főbb megállapítások, javaslatok

1. A legégetőbb problémát, úgy tűnik, sikerül megoldani. A fogvatartottak körében terjedő fertőző bőrbetegségek szakszerű gyógyítása megindult, a legkirívóbb higiénés hiányosságok felszámolása is megkezdődött. Ezek szerint az intézet képes a korrekcióra, ami valóban örvendetes, de nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy az intézet mulasztása is szerepet játszott a túrhetetlen állapotok kialakulásában. Mindenképpen el kell és el lehet kerülni a hasonló vészhelyzeteket, ha szorosabb az orvosi, járványügyi kontroll. Az ügyészségnek is jobban oda kell figyelni a börtönállapotokra.

2. Bár az intézetszintű telítettségi adat megnyugtató, 100% körül alakul, a körletenkénti részadatok már zsúfoltságról árulkodnak (különösen túlszűfolt a B/10 és a B/13 körlet), és a zárkákban még nagyobb lehet az aránytalanság. Az intézet maga is elismeri, hogy látogatásunk idején 59 zárkában nem tudták biztosítani az előírt mozgásteret, ez a jogsértő állapot 117 személyt érintett. A legkisebb egy főre jutó szabad mozgástér a legzsúfoltabb zárkában 2,28 m²/fő volt. A probléma megoldása természetesen nem intézeti kompetencia.

3. Szükségesnek látszik a zuhanyozó egységek megvizsgálása, adott esetben felújítása. (Az intézet tájékoztatása szerint ez idén megtörténik.)

4. Fontos, hogy a házirend által is garantált napi egyórás séta ne maradjon el. Jó döntésnek látszik, hogy a megbízott igazgató átszervezéssel külön embert biztosít a sétáltatáshoz. A 12 órás időtartamban meghatározott „nyitott ajtós időszaknak” sem szabadna sokat rövidülni (az ebédeltetés alatti zárás, nyilván, akceptálható). Az épületben minden szinten működik a kamerás ellenőrzés, így a börtönszemélyzet munkavégzése utólag is kontrollálható.

5. Minél hamarabb el kellene készülni a konditerem felújításával és átadni a fogvatartottaknak. A pingpongasztalok rendszeres használatát is lehetővé kellene tenni.

6. Ésszerű lenne egy egészségügyben járatos adminisztrátorral erősíteni az intézet egészségügyi csapatát, mert az egészségügyi dokumentáció hiányosnak mutatkozott.

7. A ruhák intézeten belüli mosása, úgy tűnik, megnyugtatóan rendeződik. Erre, mint láttuk, nagy szükség van.

8. A BVOP-nak javasoljuk, mérje fel, a köznevelési törvény szeptemberi hatályba lépése óta mennyiben változott az intézetiben működő iskolák tanulólétszáma, mennyivel csökkent az oktatott órák száma, hogyan módosult a pedagógiai kínálat. Tapasztalatainak összegzését juttassa el az

Emberi Erőforrások Minisztériumához, azon belül különösen az Oktatási Jogok Biztosának Hivatalához és a Köznevelésért Felelős Államtitkársághoz. Szükség esetén kezdeményezzen jogszabályi változtatást, amely elősegíti, hogy a fogvatartottak minél hasznosabb oktatást kaphassanak.

9. A családi élet védelme szempontjából súlyos gondnak tartjuk, hogy a fiatalkorúak Tökölről akár félévig sem találkozhatnak rokonaikkal, mert a társintézetek zsúfoltság miatt nem fogadják őket. A családi élet védelmét az Alaptörvény és az Emberi Jogok Európai Egyezménye is garantálja, az ezzel ellentétes gyakorlat jogsértő. Rendszerszintű rossz rutinról van szó, amire mihamarább megoldást kell találni.